

*Франко Петро Іванович – фундатор авіації
Української Галицької армії (УГА)
(1890-1941)*

Син Каменяра

Франко Петро Іванович (28.06.1890–1941) – син І. Я. Франка військовий. діяч, педагог, учений, фундатор авіації УГА. Народився. в с. Нагуєвичі (нині село Дрогобицького району Львівської області). Після закінчення української академічної гімназії у Львові в 1910 р. працював вчителем, одночасно навчаючись на хімічному факультеті Львівської Політехніки. Активний учасник студентського, січового і пластового руху на Галичині. У 1914 р. закінчив Львівську Політехніку, але отримати диплом перешкодила Перша світова війна.

Діти Івана Франка: Анна (сидить у центрі), Тарас (перший справа), Петро (стоїть у центрі), Андрій (перший зліва).

Перша світова війна

15.09.1914 Петро Франко прийняв присягу і отримав звання **чотаря Легіону Українських січових стрільців (УСС)**. За спогадами сестри Ганни, він став розвідником. **02.04.1915р.** одержав від Української Бойової управи доручення "удатися до незанихтих у Східній Галичині ворожими військами територій та бути там помічником у всіх справах українського стрілецтва". Особливо відзначився у боях під с. Семиківці на Тернопільщині на початку листопада 1915 року під час наступу російських військ. За свідченням відомого стрілецького командира - отамана С. Горука, в майбутньому начальника штабу Начальної команди ГА, до загону якого входила й сотня П. Франка, "вояки під проводом чотаря Франка, незважаючи на шалений вогонь артилерії і скорострільів, живо йшла вперед. Вони захопили перші рови". За цей бій Петро був **нагороджений медаллю Хоробрості II класу**. Після закінчення у 1916 р. летунської школи у Райльовац біля Сараєва був направлений до легіону УСС. У жовтні 1918 повернувся зі своїм полком до Чернівців.

Створення летунського загону УГА

З початком польсько-української війни 1918–19 років П.Франко брав активну участь в боротьбі за Львів. Зокрема, в чині поручника, як командир кулеметної сотні, особливо відзначився при обороні Високого замку, де вперше зустрівся в дії з польською авіацією, для боротьби з якою використав кулемети. Після втрати українцями Львова запропонував командуючому Галицької армії полковнику Г. Стефаніву організувати авіаційний загін. Його ініціативу підтримали державний секретар військових справ західно-української народної республіки полковник Д. Вітовський та Г. Стефанів. 01.12.1918 р. згідно з наказом Державного секретаріату військових справ (№16) поручника УСС П. Франка було призначено командиром летунського відділу і референтом летунства. Зокрема, згідно з наказом, летунський відділ підпорядковувався безпосередньо Державному секретаріату військових справ (ДСВС). Цю дату офіційно прийнято вважати днем заснування авіації Української Галицької армії, а П. Франко – її організатором. Зусиллям П. Франка та його підлеглих наприкінці листопада 1918 р. в с. Красне (46 км від Львова), що стало місцем розташування летунського загону, – розпочалися польоти для випробування техніки та тренування пілотів.

Летунський відділ Української Галицької Армії

Державний контролер-представник у командванні летунства ЗУНР

Завдяки організаторським здібностям П.Франка, підтримки авіатехнікою та досвідченим авіатором з боку Української Держави П.Скоропадського в с. Красному була сформована авіасотня в складі 14 старшин, 140 підстаршин і стрільців. Вона нараховувала 7 літаків (4 розвідники типів "Альбатрос" і "Бранденбург" і 3 винищувача "Ньюпор". Командиром новоствореної авіаційної сотні був призначений полковник Д. Кануков, а П. Франко, підвищений з 01.01.1919 р. у званні до сотника, зберіг за собою посаду референта, тобто державного контролера-представника у командванні летунства ЗУНР від військового секретаріату. На 19.02.1919 р. в авіації Галицької армії (ГА) налічувалося майже 400 осіб особового складу, але всього 8 справних літаків. Командував авіацією полковник Д. Кануков. Як згадував колишній командувач ГА генерал-поручик М. Омелянович-Павленко: "Не дивлячись на перевагу ворожого літунства, наша авіація починає опановувати повітря".

Переговори з головним управлінням повітряного флоту

П. Франко був не тільки фахівцем з авіаційної справи, але й людиною, що мала певні дипломатичні здібності. Зокрема, на межі 1918–1919 років державна служба військових справ двічі відряджав його до м. Проскурова (нині м.Хмельницький) на переговори з Головним управлінням повітряного флоту Української народної республіки (УНР). Ці переговори були успішно проведені П. Франком, внаслідок чого, Галицька армія отримала від командування Дієвої армії УНР вагон авіабомб та два літаки типу "Ллойд". Не дивлячись на керівну посаду, П. Франко продовжував літати як льотчик-спостерігач. Є дані, що він зробив 40–50 бойових вильотів.

Втеча з полону

Під час повітряної розвідки біля Львова на 2-місному «Альбатросі» Петро Франко був збитий ворожим літаком. Екіпаж залишився живим, але потрапив у полон до поляків, і льотчики були інтерновані у табір Домб'є. За золотий перстень Франко виміняв у вартового польський військовий однострій і втік із табору.

14 квітня 1919 отримав наказ відбути у Сербію з місією Червоного Хреста у справах українських полонених.

Родина Петра Франка

П. Франко одружився в 1919 р. з Ольгою Білевич (1896-1987), яка була з родини священника о. Теодора Білевича і його дружини Ольги з Базилевичів. Закінчила приватну гімназію. По закінченні гімназійних студій працювала учителькою української мови у жіночій школі міста Буська. Ольга Федорівна у 1920 році закінчила у Відні дворічні кулінарні курси при Вищій школі сільського господарства. Першою її працею була «Кухня в таборі» (раритетне видання).

Найкращим виданням авторства Ольги Франко вважають «Першу українську загально-практичну кухню» (Коломия, 1929), автором передмови якої був Петро; видала куховарську книжку «Всенародна кухня», в якій пропонувала комплексні сніданки, обіди й вечері за порами року, Ця книга декілька разів перевидавалася і прославилася її.

З Петром Франком мали двох доньок — Віру та Іванну. Донька Віра (1923-1996) більше десятиріччя відбувала покарання в концтаборах Равенсбрюка та сталінських. Мала дві доньки Надію (1950 р. н.) та Іванну (1952 р. н.).

Друга дочка Петра Франка - Іванна (Ася) (1925-1978) мала п'ятеро дітей –Любу (1951 р. н.), Петра (1954 р. н.), Ірину (1957- 1997), Адріану (1959 р. н.) та Мар'яну (1961 р. н.).

Суспільно-політична діяльність П. Франка

Петро Франко працював учителем державної гімназії. Упродовж п'яти років викладав у Українському таємному університеті.

11 вересня 1930 р. за участь у нелегальному “Пласті” і викладання у таємному університеті його було звільнено з роботи.

В листопаді 1936 року НКВС запропонувало Франку прийняти радянське громадянство. Після відмови з нього взяли підписку про нерозголошення таємниць і за добу змусили виїхати з країни. Ледь встигли зібрати щось із речей, але Франко все ж таки передав свою бібліотеку Харківському університету. Проте, Всупереч письмового зобов'язання перед НКВС опублікував у газеті «Діло» статтю про голодомор в Україні.

Під час приєднання Західної України до УРСР був обраний у жовтні 1939р. депутатом Народних зборів Західної України.

Восени 1939 року Франко мав від'їхати на роботу в Японію, та завадила Друга світова. Сім'я зібралася виїхати до Австрії, але не встигла. Його обрали депутатом Верховної Ради УРСР, дали місце декана товарознавчого факультету Українського державного інституту торгівлі, призначили директором меморіального музею І. Франка. Але все це для публіки, наодинці він почув: “Вы от нас, Пётр Иванович, удрали, а мы вас опять поймали”.

Петро Франко (сидить у центрі за столом). Листопад 1939

Смерть П. Франка

Будинок, в якому мешкав Петро Франко у 1939–1941 рр. і з якого його "евакуювали" органи НКВС. Сучасний вигляд.

28 червня 1941 р. на день народження Петра Франка було арештовано. Прощаючись із смертельно хворою матір'ю, він почув: "Тікай, синку, я добре знаю, хто такий Сталін". Петро лише відповів: "Пізно, мамо!" Його разом із подружжям Студинських на легковому автомобілі завезли на залізничний вокзал і помістили у переповнений вагон. Потім пояснили, що загинув він при евакуації. За іншими даними загинув 28 червня 1941 року при спробі втечі на станції Прошова біля Тернополя з поїзда, яким їх намагалися вивезти на схід....

Місце поховання невідоме. Вписаний про пам'ять на гробівці родини Франків-Галушчаків на 69 полі Личаківського цвинтаря у Львові

Маємо пам'ятати

1. Петро Франко – спортсмен
2. Петро Франко – співзасновник Пласту
3. Петро Франко – доброволець легіону Українських січових стрільців
4. Петро Франко – фундатор української військової авіації
5. Петро Франко – засновник видавничого товариства «Франко син і Спілка»
6. Петро Франко – викладач
7. Петро Франко – інженер-хімік
8. Делегат Народних зборів
9. Петро Франко – перший директор літературно-меморіального музею Івана Франка
10. Петро Франко – депутат

Вшанування пам'яті

- У 2008 році указом Президента України іменем Петра Франка названа 7-ма бомбардувальна авіаційна бригада Повітряних сил України.
- На його честь названо 65 курінь УПУ імені Петра Франка.
- У місті Староконстантинів, при вході до 7 бомбардувальної авіаційної бригади по вулиці Миру — на бетонній плиті намалювали портрет Петра Франка, чие ім'я носить військова частина.
- 24 серпня 2020 року, на день Незалежності України — в Києві в Соломянському районі, на фасаді будинку за адресою вулиця авіаконструктора Антонова, 7 відбулось урочисте відкриття муралу, присвяченого Петру Франку
- З нагоди 130-ліття від дня народження Петра Франка та до Дня захисника України 14 жовтня 2020 року на площі Літературно-меморіального музею Івана Франка в Нагуєвичах, відкрили перший пам'ятник Петрові Франку^[16].

